

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

Huoltovarmuuslainsäädännön ajantasaistaminen vastaamaan paremmin muuttunutta turvallisuus- ja toimintaympäristöä on paikallaan. Myös Huoltovarmuuskeskuksen (HVK) viranomaisaseman ja toimintavaltuuksien selkeyttäminen on perusteltua.

Lakiuudistuksen onnistumisen kannalta ET:n mielestä on keskeistä, että elinkeinoelämän, järjestöjen ja julkishallinnon välinen yhteistyö on jatkossakin sujuvaa ja että huoltovarmuusorganisaatio (HVO) pooleineen on toimintakykyinen. Myös selvityshenkilö Mattssonin raportti ”Kohti huomisen huoltovarmuutta – Selvitys julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöstä” 12.6.2024 korostaa yhteistyön ja tiedonkulun merkitystä.

Sektorien ja poolien toiminnan kannalta on olennaista, että niillä on jatkossakin käytettävissään riittävät tiedot, mm. tuotantokapasiteeteista ja henkilöstöresursseista, toiminnan tehokkaaseen suunnitteluun ja toteutukseen. Lakiehdotuksen mukaan jatkossa vain HVK:lla on em. tietojen saantioikeus. Tämä olisi suuri muutos nykyiseen käytäntöön. Esityksessä tälle muutokselle ei ole esitetty perusteluja. ET esittää, että sektoreilta ja pooleilta ei poisteta tiedonsaantioikeutta pl. liikesalaisuudet ja ottaen huomioon kilpailuoikeudelliset seikat.

Suomalaisen huoltovarmuusjärjestön kansainvälisestikin tunnustettu vahvuus on julkisen sektorin ja elinkeinoelämän laaja ja pitkäjänteinen yhteistyö. Yhteistyö tapahtuu merkittävässä määrin HVO:n puitteissa. HVO:n sektorit, poolit ja toimikunnat ovat keskeisessä roolissa toimialojensa varautumis- ja valmiussuunnittelussa. HVK:n organisaatiomuutoksen ei tule heikentää hyväksi havaittua toimintamallia ja vaikeuttaa yritysten osallistumista, vaan uuden toimintamallin tulee aiempaa enemmän kannustaa yrityksiä osallistumaan arvokkaaksi todettuun ja merkittävältä osin vapaaehtoisuuteen perustuvaan huoltovarmuuden kehittämiseen.

Lain tavoitteissa tulisi näkyä ehdotettua selkeämmin tavoite lisätä ja syventää viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyötä ja kaksisuuntaista tiedonvaihtoa. Tätä yhteistyötä on pidetty suomalaisen toimintamallin merkittävänä vahvuutena ja sitä tulee edelleen kehittää.

Pidämme hyvänä tavoitetta, että lakimuutos ei toisi suuria muutoksia sektoreiden, poolien ja toimikuntien toimintaan. Jotta tämä tavoite toteutuu, tulee lakiehdotusta parantaa siten, että sektoreiden, poolien ja toimikuntien toiminnan ohjauksessa ja sitä kautta itse toiminnassa huomioidaan myös huoltovarmuutta toteuttavien yritysten tarpeet. Kaavaillun järjestelmämuutoksen seurauksena ohjaus vaikuttaa muuttuvan vahvasti valtion ohjauksen suuntaan, joten lakia tulee vielä tasapainottaa tämän osalta.

1 §:n 2. momentin mukaan huoltovarmuuden tavoitteiden konkretisointi on valtioneuvoston tehtävä. Nykyiset tavoitteet on kirjattu valtioneuvoston päätökseen 586/20204. Mielestämme em. päätöksessä esitettyjen tavoitteiden tulisi olla nyt esitettyjä tavoitteita konkreettisempia, jotta HVO:n huoltovarmuuskriittiset yritykset pystyisivät ottamaan ne paremmin huomioon omassa varautumisessaan ja jatkuvuuden hallinnassaan. Lisäksi päätöksessä tulisi kuvata tarkemmin huoltovarmuuden turvaamisen tavoitetila. Mikä on se yhteiskunnan palvelujen tavoitetaso, jota huoltovarmuudella pyritään takaamaan? Erityisesti energiasektorilla sekä sähköhuollon että lämpöhuollon huoltovarmuuden tavoitetasojen määrittely olisi välttämätöntä.

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

-

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

-

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

Pykälän kohdassa 3 mainitussa tilannekuvan ylläpitämistehtävässä tulee lisäksi näkyä tilannekuvan jakaminen ja jalostaminen sektoreille, pooleille, toimikunnille ja yrityksille, joilta tilannekuvaa kerätään ja ylläpidetään. Ennakoivan tilannekuvatiedon pohjalta niin yritykset kuin järjestötkin voivat kehittää omia varautumistoimiaan. ET pitääkin erittäin tärkeänä myöhemmässä 25 §:ssä mainittua HVK:lle annettua oikeutta luovuttaa tilannekuvatietoja sektori-, pooli- ja toimikuntatoiminnassa mukana oleville elinkeinoelämän yrityksille ja järjestöille.

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

-

6. 6 § Työjärjestys

-

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

-

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

Ohjausryhmän perustaminen on perusteltua aiempaa paremman huoltovarmuustoimien koordinaation ja priorisoinnin varmistamiseksi. Julkisen sektorin ja elinkeinoelämän välisen yhteistyön ja yritys näkökulman huomioonottamisen varmistamiseksi ohjausryhmään tulee nimetä pysyviä asiantuntijoita elinkeinoelämästä.

Ohjausryhmän tehtävä on ohjata erityisesti Huoltovarmuuskeskuksen työtä. Siten ehdotamme, että ohjausryhmän tehtävä olisi vahvistaa, eikä päättää, pooleille asetettavat tavoitteet ja painopisteet.

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

-

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

On oleellista, että neuvostossa on vahva edustus elinkeinoelämästä, kuten ehdotuksen mukaan olisikin.

Poolien painopisteiden valmistelu on tärkeä tehtävä neuvostolle, mutta lakiin tulisi kirjata, että valmistelussa tulee kuulla myös pooleja ja toimikuntia. Kunkin toimialan pooleissa toimivat yritykset tuntevat parhaiten oman toimialansa tilanteen ja tarpeet. Mikäli nämä tarpeet eivät näy painopisteissä ja siten poolien toiminnassa, yritysten sitoutuminen vapaaehtoiseen toimintaan heikkenee.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, ettei säännösehdotuksessa säädetä tarkemmin neuvoston tiedonsaantioikeuksista, millä voisi olla keskeinen merkitys sen roolin vahvistamisessa.

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

On hyvä, että sektorit, poolit ja toimikunnat ja niiden tehtävät sisältyvät lakiehdotukseen. Pidämme hyvänä tavoitetta, että lakimuutos ei toisi suuria muutoksia poolien toimintaan.

Poolitoimikuntien täytyy seurata ja analysoida tilannekuvaa voidakseen edistää toimialansa varautumista. Mielestämme HVK:n tilannekuvatyöhön osallistuminen tulisikin lisätä poolin tehtäviin. Tämä tehtävä on jo nyt poolien tehtävä ja tämän toiminnon kehittäminen on keskeisessä roolissa mm. lakiesityksessä mainitussa HVK:n verkostokehitystyössä.

Kuten aiemmin on todettu, lakiesityksen mukaan poolien oikeus saada yrityksiltä ja elinkeinoelämän järjestöiltä tietoja tilannekuvan muodostamiseksi poistuisi. Jatkossa vain HVK:lla olisi näihin tietoihin tiedonsaantioikeus. Tämä olisi suuri muutos nykyiseen käytäntöön. Esityksessä tälle muutokselle ei ole esitetty perusteluja. Luonnos on tältä osin myös ristiriidassa työ- ja elinkeinoministeriön arviomuiistiossa (2024/47) todetun kanssa: "Vastaava tiedonsaantioikeus on Huoltovarmuuskeskuksen lisäksi huoltovarmuusorganisaation sektoreilla ja pooleilla. Säännös on olennainen ja välttämätön sektori- ja poolityön mahdollistamiseksi."

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

-

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

-

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

-

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

-

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

Lakiehdotuksen mukaan rahoitus muodostuisi jatkossa viraston talousarviorahoituksesta ja huoltovarmuusrahastoon tuloutettavasta verosta eli huoltovarmuusmaksusta. ET pitää tärkeänä, että molemmat rahoituserät pystyvät peittämään huoltovarmuuden kasvavat rahoitustarpeet.

Valtion talousarviota laadittaessa HVK:n toimintaedellytyksistä on pidettävä huolta valtiontalouden vaikeissakin tilanteissa ja huoltovarmuusmaksun rahoituksen riittävydestä on huolehdittava. Lakiehdotuksessa todetaan, että huoltovarmuusmaksun korottamisen tuotto-odotus on 91,9 miljoonaa euroa vuodessa. Korotus on erittäin merkittävä verrattuna nykyisin vuosittain kerättävään vajaaseen 40 miljoonaan euroon.

Energia-alan siirtyessä fossiilisista energialähteistä muihin kestäviin ja puhtaisiin energialähteisiin on löydettävä uusia rahoituslähteitä. Huoltovarmuusmaksun kertymää on vahvistettava laajentamalla rahoitus pohjaa myös muihin toimintoihin kuin energia-alaan. Energiahyödykkeistä erityisesti kansallinen kilpailuvalttimme edullinen ja puhdas sähkö tulisi jättää korotusten ulkopuolelle. Korostamme, että kustannuksen kohdistaminen sähköön heikentäisi entisestään sähkön tuotannon ja käytön investointiympäristöä ja vähentäisi kansainvälistä kilpailukykyämme puhtaan siirtymän investoinneissa.

Rahoituksen riittävyys on luonnollisesti oleellista. Tärkeää on, että rahoitusta on käytettävissä sekä huoltovarmuuskriittisten yritysten varautumisen kehittämiseen normaaliaikoina että nopeasti ja joustavasti kriisitilanteissa. Mallin täytyy mahdollistaa myös monivuotisten sopimusten rahoittaminen. Kriisitilanteita varten tarvitaan nopeasti saatavilla olevaa rahoitusta kriittisten toimintojen jatkuvuuden takaamiseksi.

Pidämme erittäin tärkeänä, että rahastosta on mahdollisuus jatkossakin korvata perustellusti, mutta laajasti varautumiseen ja huoltovarmuusorganisaation toimintaan liittyviä huoltovarmuustoimenpiteitä, joiden rahoittaminen vuosittaisen budjettitalouden kautta olisi liian hidasta tai kankeaa. Materiaalisen varautumisen kustannusten lisäksi rahastosta tulee olla mahdollista kattaa laajemmin myös immateriaaliseen varautumiseen liittyviä kustannuksia.

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

-

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

-

19. 19 § Lainanottovaltuus

-

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

-

21. 21 § Muissa laeissa säädettyt tuet ja korvaukset

-

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

-

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

ET pitää välttämättömänä, että lakikirjauksella varmistetaan HVK:n tiedonsaantioikeus muilta viranomaisilta sekä yrityksiltä ja elinkeinoelämän järjestöilta huoltovarmuustehtävien hoitamiseksi. Todettakoon myös tässä kohtaa, että myös pooliorganisaatiossa tarvitaan suurelta osin vastaavaa tietoa ottaen kuitenkin huomioon liikesalaisuudet ja kilpailulainsäädäntö.

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

-

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

Pykälässä tulee mahdollistaa tilannekuvan luovuttamisen lisäksi muun HVK:n tehtävien hoitamisen kannalta välttämättömien tietojen luovuttaminen huoltovarmuusorganisaatiossa mukana oleville elinkeinoelämän edustajille.

26. 26 § Virka-apu

-

27. 27 § Uhkasakko

-

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

-

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

-

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

-

Kostama Jari
Energiateollisuus ry